

YTTRANDE

2018-11-06

Arbetsmarknadsdepartementet

103 33 STOCKHOLM

DNR:

A2018/00777/I

Remissyttrande Ett ordnat mottagande - gemensamt ansvar för snabb etablering eller återvändande (SOU 2018:22) och Ett socialt hållbart eget boende för asylsökande (A2018/00777/I).

RFSL (Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter) vill avge följande remissyttrande gällande betänkandet från Mottagandeutredningen *Ett ordnat mottagande – gemensamt ansvar för snabb etablering eller återvändande* (SOU 2018:22), samt promemoria *Ett socialt hållbart boende för asylsökande* (A2018/00777/I).

Sammanfattning av RFSL:s synpunkter på utredningens huvudförslag

RFSL ställer sig tveksam till betänkandets huvudförslag och konstaterar att betänkandet har genomgående brister och behöver kompletteras med ytterligare utredningar och en konsekvensanalys rörande personer ur sårbara grupper generellt, inte enbart hbtq-personer, exempelvis personer med funktionsvariationer, personer som lider av en psykisk ohälsa m.fl.

För att säkerställa och upprätthålla en långsiktig och hållbar asylmottagning avstyrker RFSL utredningens förslag, istället rekommenderar RFSL att remissinstansernas såväl som de icke-inbjudna yttranden som har lämnats in till underlag för det aktuella betänkandet ska ligga som ett nytt underlag för en vidare dialog och utveckling av betänkandet för ett nytt förslag till hur svenskt asylmottagande kan bli mer hållbart utifrån ett humant perspektiv. RFSL är positiva till att dagens mottagningssystem utreds och ser fram emot att nya förslag tas fram.

SAMMANFATTNING

- RFSL ställer sig tveksam till *betänkandets huvudförslag och konstaterar att betänkandet behöver kompletteras med en utförligare hbtq-konsekvensanalys.*
- RFSL är positiva till förslaget om *trygga boenden*
- RFSL är positiva till *kommunplacering under asylprocessen*
- RFSL är positiva till utredningens förslag om *samverkan med civilsambället*
- RFSL är positiva till förslaget *av tidigare insatser, undervisning i svenska i ett tidigt skede samt att det görs en kartläggning av utbildnings- och yrkesbakgrund, och deltagande av samhällsinformation.*
- RFSL tillstyrker förslaget om *samordningsnummer.*
- RFSL avstyrker det *alternativa förslaget om statliga ankomstcenter där staten ensam ansvarar för boenden och insatser under hela asyltiden.*
- RFSL avvisar utredningens *alternativa förslag till mottagandesystem.*
- RFSL avstyrker förslaget om *Ett socialt hållbart boende för asylsökande*
- RFSL avstyrker utredningens förslag om ett *avresecenter*

RFSL utgångspunkter gällande utredningens förslag

Ansaknad av ett hbtq-fokus bland remissyttranden

RFSL var inte bjudna av Arbetsmarknadsdepartementet som remissinstans på det aktuella betänkandet. RFSL finner det beklagligt att de 120 remissinstanserna som har bjudits in att lämna synpunkter på det aktuella betänkandet varken haft någon expertis, representation eller fokus inom hbtq-frågor. Vår kompetens bör uppfattats som värdefull för utredningen då vi har jobbat med hbtq-frågor sedan 1950-talet och med asyl- och migrationsfrågor sedan 1972. RFSL driver även ett nationellt nätverk (Newcomers) för och med asylsökande, nyanlända och papperslösa hbtq-personer sedan ca 8 år tillbaka.

Remissyttrande med hbtq-perspektiv

RFSL ämnar kommentera remissen utifrån ett hbtq-perspektiv, då vi tyvärr saknar ett sådant rakt igenom hela betänkandet. Det har inte heller funnits någon konsekvensanalys av betänkandets huvudförslag utifrån sårbara grupper, och då särskilt asylsökande hbtq-personer. Den analys som ligger till grund för betänkandet bygger på en analys som ännu inte är utvärderad, det gör det svårt att ta ställning till ett förslag när det finns så pass allvarliga brister i den. Med bakgrund av detta kan RFSL inte ställa sig särskilt positiv till helheten av betänkandet, även om vi hittar några enskilda förslag som är positiva, dessa kommer att lyftas upp.

Huvudförslaget: Statliga ankomst- och avresecenter och kommunalt ansvar för boende och insatser till asylsökande

Huvudförslaget innebär ett obligatorisk mottagande i statliga ankomstcenter under 30 dagar för asylsökande vuxna och familjer. Det tillskrivs även obligatorisk informations- och kartläggningssatser samt en hälsoundersökning på ankomstcentret.

Även om RFSL håller med utredningens slutsats om att det behövs en bättre ordning av mottagarsystemet, så är RFSL tveksamma till utredningens huvudförslag till ett nytt mottagandesystem med en handläggningstid på 30 dagar, med motivering att det saknas ett helhetsperspektiv samt konsekvensanalys av huvudförslaget. RFSL finner det heller inte realistiskt att alla utredningsåtgärder ska kunna ske inom de 30 dagar,

Som nämnt innan finns för lite hbtq-perspektiv överlag av hela betänkandets huvudförslag, och beklagligt förekommer det för många brister i betänkandet för att ställa sig helt i linje med utredningens huvudförslag.

RFSL välkomnar en åtgärdsplan för att få ner handläggningstiderna både hos migrationsverket och migrationsdomstolarna. De långa handläggningstiderna samt den bristande rättssäkerheten har inte bara fört med sig en enorm problematik, det har tyvärr även bidragit till att försvåra etableringen för många asylsökande, särskilt personer som tillhör sårbara grupper.

För unga hbtq-personer är det önskvärt att det finns åtgärder utifrån ett barnperspektiv som tillåter att deras väntetid under asylprocessen inte medför svårigheter att anpassa sig och få en anständig uppväxt jämbördig sina svenska kamrater. Sedan är det viktigt att det finns adekvat stöd i ett tidigt

skede, gärna under de första dagarna vid ankomsten möjlighet att erhålla samtal och information om asylprocessen, sina rättigheter, och kontakt med civilsamhället för ett fördjupat stöd.

Av de asylsökande hbtq-personer som vi möter har många flytt från länder där organisering kring hbtq-frågor inte bara är olagligt utan även kan innebära direkt livsfara för de inblandade. Att som hbtq-flykting befinna sig i Sverige är förenat inte endast med alla de oerhört svåra omständigheter som ett flyktingskap i sig kan innebära, utan även den utsatthet som en hbtq-identitet för med sig i ett samhälle av förtryckande normer och diskriminering gällande könsidentitet, könsuttryck och sexuell läggning. Asylsökande hbtq-personer har en dubbel utsatthet och stöter på problem som lätt förbises av myndigheter och instanser som saknar hbtq-kompetens. Det blir därför extra viktigt med tydlighet kring ens rättigheter såväl som en koppling till civilsamhället.

Många asylsökande hbtq-personer kan ha en inneboende misstro gentemot myndigheterna baserad på tidigare upplevelser av förföljelse och rädsla för represalier. Detta kan leda till att många har svårt att prata öppet om sig själva samt att de försöker undvika att förmedla för detaljerad information om sig själv under asylintervjuerna för oro av att få avslag. Nästan 90 % av alla hbtq-personer har svårt att sätta ord på och prata om sig själva och berätta allting från början. Många gånger vet de själva inte vilka ord, begrepp eller termer som är accepterade eller möjliga att använda för att prata om sig själva för att kunna hävda att de tillhör hbtq-communityt.

Kommunplacering

RFSL är positiva till att asylsökande kommunplaceras redan under processen för en bättre mottagning och etableringsfrämjande möjligheter. Ett nytt mottagandesystem med sammanhållna och tydliga mål mot etablering är väldigt positivt. Det vore gynnsamt för vuxna asylsökande individer såväl som barn och unga att få ett bra bemötande under sin första tid i Sverige och med en tidig bosättning i en kommun. Fler uppbrott för de asylsökande mellan eget boende, kommunen och center kan komma att påverka väldigt negativt och upplevas som att den asylsökande genomgår onödigt många uppbrott under sin asylprocess och lever i limbo, vilket också både kan leda till en mental ohälsa och etableringssvårigheter. För ökad möjlighet till etablering, hälsa och trygghet är det önskvärt att hbtq-personer placeras på en ort där det finns en RFSL-förening eller andra starka hbtq-nätverk.

Trygga boenden

De obligatoriska ankomstcentren skulle kunna innebära att vissa grupper av asylsökande, till exempel hbtq-personer, hamnar i en utsatt situation. Utredningen har dock föreslagit att det ska vara möjligt för Migrationsverket att i situationer där det inte är lämpligt att låta en person med särskilda behov bo vid ett ankomstcenter anvisa personen till ett annat boende, ett så kallat trygghetsboenden. RFSL är positiva till att trygghetsboenden ska fortsätta erbjudas till personer med särskilda behov som inte kan bo på större anläggningsboenden. I händelse av en sådan situation ska Migrationsverket ordna en godtagbar boendelösning i närheten av ett ankomstcenter så att den enskilde fortfarande har goda förutsättningar att tillgodogöra sig sina rättigheter och fullgöra sina skyldigheter. Det är också lämpligt att vid ett eventuellt införande av ankomstcenter följa upp om den nya boendeformen är en trygg boendemiljö för asylsökande med särskilda behov. RFSL efterfrågar ett tydligare förslag gällande huruvida asylärenden som berör individer som bor på trygghetsboenden ska prioriteras under samma förutsättningar som individer som bor på ankomstcenter.

Det är bra att det föreligger ett förslag som kan erbjuda hbtq-personer ett tryggare boende utanför en boendemiljö som kan vara ohälsosam och otrygg för många hbtq-personer. Vår förhoppning är att anvisningar av andra boende för hbtq-personer inte ska ske först efter uppkomna händelser av hot och våld, utan att det från början finns en handlingsplan i förebyggande syfte kring frågan. RFSL Newcomers vittnar om att många hbtq-personer har tvingats fly undan trakasserier och hot från sina asylboenden på grund av brist på vård, stöd och vägledning i sin situation. Detta medför att många hbtq-personer tvingas bo under omständigheter där de varken får stöd eller en trygg boendeplacering. Ankomstcentren, eller de nya boendena måste vara en trygg plats för alla människor, särskilt för individer ur sårbara grupper och minoritetsgrupper. RFSL efterfrågar ett tydligare förslag gällande huruvida asylärenden som berör individer som bor på trygghetsboenden ska prioriteras under samma förutsättningar som individer som bor på ankomstcenter.

Samverkan med civilsamhället

RFSL delar utredningens bedömning att civilsamhället har en viktig roll att spela i mottagandet, med kompletterande verksamhet utifrån sin idémässiga grund. Det föreslås att regeringen i medelstillsdelningen till det civila samhället genom statsbidrag ska inkludera och prioritera organisationer, verksamheter och projekt som verkar inom mottagandet. RFSL ser positivt på detta, men vill understryka att civilsamhällets roll inte ska ersätta offentlig verksamhet, och att ansvaret inte ska vila på civilsamhällets organisationer för att tillgodose att nödvändig information når en viss målgrupp. Civilsamhällets roll bör vara att bidra med insatser som erbjuder individer en meningsfull vardag.

RFSL instämmer med utredningen om att en ensam aktör inte kan lösa det komplexa samhällsuppdrag som mottagandet innebär. För att säkerställa ett fungerande mottagande behöver flera olika aktörers kompetens och resurser tas tillvara, och ansvarsfördelningen i det nuvarande systemet behöver förtydligas. Samtidigt är de krav som regering och riksdag ställer på mottagandet vaga och dåligt koordinerade, och som betänkandet ger uttryckt för får aktörer svårt att leva upp till de högt ställda förväntningarna. Ett tydligt och nytt formulering av gemensamma mål för mottagandet och dess aktörer skulle välkomnas. Med civilsamhället som part skulle avståndet mellan myndigheter och mottagandets aktörer minskas och förtroende för myndigheterna hos den berörda individen stärks.

Tidigare insatser

RFSL är mycket positiva till undervisning i svenska i ett tidigt skede samt en obligatorisk kartläggning av utbildnings- och yrkesbakgrund, och deltagande av samhällsinformation. Detta är något RFSL Newcomers idag erbjuder de medlemmar (asylsökande hbtq-personer och nyanlända hbtq-personer) som är engagerade inom nätverket. Inom arbetet för detta har det tagits fram undervisningsmaterial på SFI-nivå samt samhällsinformation med ett tydligt hbtq-perspektiv och fokus för att stärka gruppen i språket, men också för SFI-lärare som vill inkludera ett hbtq-perspektiv i sin undervisning. RFSL är positiv till att civilsamhället bjuds in för att utveckla etableringsfrämjande insatser som tas fram tillsammans med berörda aktörer, och tror på att ju tidigare individen kommer igång med etableringsinsatser under väntetiden desto bättre blir förutsättningarna för framtida etablering och integration. RFSL vill också lyfta att etableringsinsatserna bör kvalitetssäkras för att tillgodose att alla asylsökande oavsett var i landet de befinner sig, och oavsett boende, skall nås av

samma information, samt att insatserna har ett tydligt hbtq, normkritiskt, och ett intersektionellt perspektiv.

Samordningsnummer skulle underlätta processerna

RFSL instämmer i utredningens bedömning att regeringen skyndsamt bör ta ställning till om förslag till lagstiftning bör tas fram utifrån befintliga underlag om att Migrationsverket ska rekvidrera samordningsnummer för samtliga asylsökande. Alternativt bör regeringen snarast tillsätta en utredning med uppdrag att se över vad som ska göras när det råder oklarheter kring en persons identitet. Vi ser i stort positivt på detta då det kan underlätta för kommunikationen mellan myndigheter och för personer som behöver öppna ett bankkonto.

Ett socialt hållbart boende för asylsökande

Efter obligatorisk initial vistelse i ankomst- respektive mottagandecenter kan asylsökande också välja att bo i eget boende (ebo). Möjligheten begränsas dock i vissa kommuner då kommunen kan välja att låta Migrationsverket göra en social prövning av boendet. Asylsökande som väljer att bo i icke-godkänt EBO mister rätten till ekonomiskt bistånd (dagersättning).

Utredningens förslag har på detta område kompletterats med promemorian ”Ett socialt hållbart eget boende för asylsökande”. Promemorians förslag syftar till att utveckla utredningens två modeller för att begränsa möjligheten att välja själv och därmed de negativa sociala konsekvenserna av eget boende för asylsökande, och därmed möjliggöra för regeringen att mer skyndsamt gå vidare med den frågan.

RFSL avstyrker förslaget med anledning av att det är alldeles för vagt gällande vad konsekvenserna skulle kunna vara för personer ur sårbara grupper, bland annat hbtq-personer. Många hbtq-personer känner sig inte trygga med att bo på större boenden utifrån trygghetsskäl. Det är förknippat med stor psykisk ohälsa att inte kunna leva öppet, och för många med direkt hot om våld att bo på stora boenden utan hbtq-kompetens eller särskild inriktning.

Idag har många hbtq-personer valt att bo på EBO för att det både är tryggt och säkert. Det finns också en större social aspekt, en möjlighet att bo i en större stad med ett hbtq-community. Det öppnar givetvis upp för att träffa andra hbtq-personer i liknande situation och dela sina erfarenheter, men ger också en möjlighet att vara aktiv i en hbtq-organisation, föreningar och delta på olika typer av större evenemang. En känsla av anonymitet är oerhört viktig för många hbtq-personer för att känna sig trygga, för det krävs en större stad och för många en möjlighet att välja just plats baserad på hur communityt ser ut.

Om EBO ska begränsas måste det finnas ett rimligt alternativ för de personer som ändå har valt eller vill bo på EBO av trygghetsskäl. Det behövs en ordentlig konsekvensanalys av hur den här förändringen drabbar individer ur sårbara grupper och förslag på lösningar för hur de utmaningarna ska mötas.

Alternativt förslag till mottagandesystem: Större statliga mottagandecenter och mottagande i kommun efter uppehållstillstånd

RFSL avstyrker förslaget

Det alternativa förslaget innebär att asylsökande är kvar i statliga mottagandecenter under hela asyltiden och anvisas till en kommun efter uppehållstillstånd. Staten ansvarar då även för andra insatser under asyltiden. Det är samma ansvarsfördelning som i dagens system men mottagandecentren föreslås vara större och mer geografiskt koncentrerade anläggningar än dagens anläggningsboenden.

Statliga mottagningscenter skulle medföra och innebära att hbtq-personers utsatthet sannolikt skulle öka, och särskilt då unga hbtq-personers. RFSL anser inte heller att förslaget är tillräckligt utrett utifrån humana konsekvenser gällande asylmottagningen i helhet. Det skulle medföra en dramatisk isolering för asylsökande. Vi vill understryka att trygghetsboenden för sårbara grupper behöver finnas kvar.

Avresecenter

Det har inte gjorts någon fördjupande konsekvensanalys av hbtq-personers potentiella situation på avresecenter. Det kommer troligtvis vara en minst lika utsatt situation som i ett ankomstcenter. Vidare finns det inget i utredningen som beskriver hur personer som har synnerliga skäl t.ex. vid allvarlig sjukdom, ska mötas i relation till den föreslagna strukturen.. Vistelsetiden är inte realistisk, och alltför långa vistelser kan komma att påverka personer oerhört negativt, särskilt personer ut sårbara grupper.

SLUTKOMMENTAR

RFSL konstaterar att betänkandet behöver kompletteras med en utförligare hbtq-konsekvensanalys.

RFSL saknar en diskussion och åtgärder kring hur arbetet med postmigrationsstress, som är den största källan till ohälsa i ett nytt land ska utformas. Det är värdefullt att det inte bara talas om en hälsoundersökning, för att det räcker inte, det behövs insatser och ett kunskaphöjning kring psykisk ohälsa hos asylsökande. Exempelvis att transpersoner som har påbörjat en könsbekräftande vård och behandling måste omgående få vård och stöd vid ankomsten till Sverige. Asylsökande transpersoner som ännu inte har påbörjat någon könsbekräftande vård eller behandling måste kunna erhålla stöd, vägledning och behandling redan under asylprocessen.

RFSL ser det som ett stort misslyckande att det i utredningen knappt har gjorts någon fördjupad analys av vilka individer som söker sig till Sverige, deras behov eller vilka åtgärder som behövs. Det är också önskvärt att både prata om och intensifiera insatser gällande hbtq-personers förutsättningar i relation till religion och hedersrelaterat våld och förtryck.

RFSL saknar även en djupare analys av eventuella hälsokonsekvenser av förslagen som har presenterats i betänkandet, och menar på att det fortfarande finns obesvarade frågor rörande hur ankomstcentren ska hantera frågan kring psykisk ohälsa inom vissa grupper, särskilt hbtq-personer som har posttraumatiskt stressyndrom, trauma, ångest eller stress. Vi rekommenderar att nya riktlinjer för tidig identifiering och uppföljning tas fram för att kunna följa asylsökandes psykiska ohälsa.

Asylsökande hbtq-personer som saknar ofta ett community att vända sig till, samtidigt som de upplever svårigheter med att leva öppet på de gemensamma asylboendena. Då det tyvärr inte har gjorts en tillräcklig bedömning av målgruppens behov, mående och möjligheter i utredningen, och med risk för att boendemiljön försämrar den enskildes psykiska välmående och välbefinnande under asylprocessen, välkomnar RFSL ett kompletterande underlag av hälsofrämjande insatser och psykosociala aktiviteter.

Deidre Palacios
Vice förbundsordförande RFSL

Jasminé Mehho
Nationell samordnare RFSL Newcomers